

Euroopa rändevõrgustiku korraldatud arutelu “Muutuv rändemaastik: milleks peab Eesti Euroopa piiririigina valmis olema?”

Neljateistkümnes Arvamusfestival

Iga numbri taga on inimene: kas Eesti on muutuvaks rändeolukorraks valmis?

Augusti alguses korraldas Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkt Arvamusfestivalil arutelu teemal „**Muutuv rändemaastik: milleks peab Eesti Euroopa piiririigina valmis olema?**” Teema üle olid arutlema kutsutud asekanstler **Joosep Kaasik** Siseministeeriumist, teadur **Ringo Ringvee** Sisekaitseakadeemiast, rändeekspert **Sigrid Solnik** Pagulasabist ning ajaloolane **David Vseviiov**. Arutelu juhtis rändeekspert **Ave Lauren**. Arutelu keskmes olid muutuv rändemaastik, Eesti valmisolek rändekriisideks, integratsioonivõimekus ja ühiskondlik sidusus, aga ka ELi rändereformiga kaasnevad muudatused.

Arutelu algas küsimusega, kuidas on rändemaastik viimastel aastatel muutunud ja millisteks suundumusteks peaks Eesti valmis olema.

Pagulasabi esindaja **Sigrid Solnik** tõi esile, et sundränne on maailmas jätkuvalt väga ulatuslik. Suur osa konfliktide või tagakiusamise tõttu kodudest lahkunud inimestest ei jõua Euroopasse, vaid jääb oma riigi piiresse või naaberriikidesse. Kuigi Euroopas on rahvusvahelise kaitse taotluste arv vähenenud, ei viita see sundrännet põhjustavate probleemide vähenemisele. Teise olulise muutusena tõi Solnik esile rände järjest tugevama käsitlemise julgeolekuküsimusena. Rändearutelu fookus on nihkunud inimeste abistamisest sellele, keda võib riiki lubada ning milliseid tagajärgi võib sisseränne vastuvõtvale ühiskonnale kaasa tuua.

Eesti kontekstis nimetas Siseministeeriumi asekanstler **Joosep Kaasik** suurimaks võimalikuks riskiks ulatuslikku rändesurvet Venemaa suunalt. Kui Venemaal tekiks tõsine sisemine kriis ja suur hulk inimesi sooviks riigist lahkuda, võiks Eesti sattuda väga tugeva surve alla. Schengeni ala liikmena mõjutab Eestit ka teistel Euroopa Liidu välispiiridel toimuv. Valgevene piiril toimunu on näidanud, kuidas kolmandad riigid võivad rändevooge teadlikult Euroopa survestamiseks kasutada. Samas ei ole Eesti enamiku sisserändajate jaoks esmane sihtriik. Kaasik rõhutas, et Eesti valmisolek on viimastel aastatel paranenud: idapiiri on tehniliselt ja füüsiliselt tugevdatud, kriisiplaan on üle vaadatud ning Ukraina sõjapõgenike vastuvõtmine on andnud praktilise kogemuse suure hulga inimeste saabumisega toimetulekuks.

Ajaloolane **David Vseviiov** pidas Venemaalt lähtuvat ulatuslikku rändesurvet lähiajal ebatõenäoliseks, sest võimalikuks mobilisatsiooniks on vaja noori mehi ning nende riigist lahkumine ei oleks Venemaa huvides. Samas rõhutas ta olukorra

prognoosimatust. Näiteks Soome piiril jalgratastel toimunu näitas, kui kiiresti võivad tekkida uued rändemustrid. Vseviiov rõhutas, et me ei tohi ära unustada, et **iga numbri taga on inimene**.

Arutelu liikus seejärel küsimuseni, millal võib sisseränne hakata mõjutama ühiskonna sidusust ja julgeolekut. **Ringo Ringvee** soovitas kõigil lugeda **Sidusa Eesti arengukava**. Ta rõhutas, et lisaks individuaalsetele teguritele sõltub integratsioon ka rände mahust ja koosseisust. Kui ühest kultuuri- või keeleruumist saabub korraga palju inimesi, võib tugev sidusus kujuneda eelkõige selle kogukonna sees, mitte ühiskonnaga tervikuna. Eesti varasemale kogemusele tuginedes ei saa integratsiooni jätta täielikult sisserändajate endi hooleks. Pärast taasiseseisvumist lähtuti integratsioonis suhteliselt liberaalsest põhimõttest ning lõimumist ei püütud piisavalt aktiivselt suunata. Nõukogude perioodi ulatusliku sisserände tagajärjed on nähtavad ka aastakümneid hiljem, mistõttu tuleks senisest enam tegeleda keele- ja haridusküsimustega. Vseviiov lisas, et 1950ndatel ja 1960ndatel Eestisse tulnud inimesed vahetasid enda arusaama kohaselt asukohta ühe riigi piires ning seega ei pidanud end sisserändajateks.

Edasi arutleti, kas Eesti on järgmiseks rändekriisiks valmis. Kaasiku hinnangul on **Eesti valmisolek võrreldes 2022. aastaga märgatavalt paranenud**. Euroopa valmisolekut peaks parandama ka Euroopa Liidu **varjupaiga- ja rändehalduse reform**. Lihtsustatult öeldes on reformil kolm olulist eesmärki. Esiteks püütakse muuta ELi välispiiridel toimuvad menetlused ühtsemaks ning teha kiiremini otsuseid nende inimeste suhtes, kellel tõenäoliselt puudub alus rahvusvahelise kaitse saamiseks. Teiseks soovitakse parandada tagasisaatmise toimimist - kui inimesel ei ole õigust Euroopasse jääda, peab olema võimalik vastav otsus ka ellu viia. Kolmandaks tugineb reform solidaarsusele – suurema rändesurve alla sattunud riike peaksid toetama ka teised liikmesriigid. Kuna reform rakendus alles 12. juunil, on Kaasiku hinnangul veel vara öelda, kui hästi uus süsteem praktikas toimima hakkab.

Ajal, mil Euroopa rahvastik väheneb ning Aafrika rahvaarv kasvab, võib Kaasiku sõnul eeldada rahvusvahelise rände kasvu. Seetõttu tuleb tegeleda nii rände algpõhjuste kui ka seaduslike rändeteede arendamisega, mis võimaldaksid inimeste liikumist paremini juhtida.

Pagulasabi esindaja tõi ühe olulise rände põhjustajana esile **kliimamuutused**, mis võivad süvendada konflikte ja halvendada elutingimusi. Arengukoostöö võib aidata inimeste olukorda lähteriikides parandada, kuid ei pruugi rännet vähendada. Lisaks tõi ta välja Euroopa püüdlused juhtida rännet oma piiridest kaugemal tehes koostööd lähte- ja transiitriikidega. Sellise rände eksternaliseerimise puhul toetatakse kolmandaid riike oma piiride tugevdamisel ja inimeste Euroopasse liikumise takistamisel. Solniku arvates kaasnevad sellega aga riskid, kuna kasvab sõltuvus riikidest, mille tegevuse ja poliitiliste kavatsuste suhtes puudub kindlus. Samuti ei välista selline koostöö rändevoogude kasutamist poliitilise mõjutusvahendina. Kaasiku sõnul saab Euroopa koostöö mõjutamiseks kasutada lisaks rahalisele toetusele näiteks viisapoliitikat, kuid koostöö eeldab partnerriigi enda huvi.

Rändekriisiks valmisolekut ei saa mõõta ainult piiri, menetlussüsteemi ja kriisiplaanide kaudu. Sama oluline on see, kuidas reageerib rändele ühiskond. **Arutelus tõusis kesksse kohale vastandus „meie“ ja „nemad“**. Vseviiovi hinnangul on inimesi lihtne manipuleerida, kui ühiskondlikud probleemid seotakse ühe konkreetse grupiga, näiteks väitega, et sisserändajad võtavad kohalikelt töö, raha või võimalused. Kriisiks valmistumisega seoses tekkis küsimus ka sellest, mis rolli mängib hirmutunne. Vseviiov tsiteeris oma poega¹ ning ütles, et ei tule karta, vaid tegutseda. Kaasik leidis,

¹ Jonatan Vseviiov on Välisministeeriumi kantsler alates 2021. aastast

et väike hirm võib olla mobiliseeriv jõud ning elementaarne valmisolek peab olemas olema, kuid kõigiks võimalikeks kriisideks ei ole realistlik täielikult valmistuda. Ühiskondliku sidususe puudumine võib kujuneda ka otseseks julgeolekuriskiks. Inimesed, kes ei tunne end ühiskonna osana või ei saa seal hästi hakkama, võivad olla haavatavamad kuritegelike organisatsioonide, äärmuslaste ja vaenulike riikide mõjutustegevusele. Arutelu toodi esile nii džihadistliku radikaliseerumise juhtumeid Euroopas kui ka Venemaa katseid värvata ühiskonnast vöörandunud noori oma huvides tegutsema.

Integratsiooni puhul ilmnes kaks teineteist täiendavat vaatenurka. Ühelt poolt rõhutati vastuvõtva ühiskonna õigust kehtestada selged reeglid. Euroopasse elama asuvad inimesed peavad järgima kohalikke seadusi ja aktsepteerima siinset väärtusruumi. Teisalt ei saa kogu integratsioonikohustust asetada üksnes sisserändajale. Solniku sõnul toetasid Ukraina sõjapõgenike suhteliselt edukat lõimumist ligipääs haridusele ja tööturule ning võimalus ühiskonnaelus osaleda. Samas, kui inimene teeb omalt poolt kõik vajaliku, kuid tunnetab jätkuvalt, et tema võimalused on teistega võrreldes piiratumad, võib tekkida ilmajäetuse tunne. See probleem võib eriti teravalt avalduda teise põlvkonna sisserändajate puhul.

Samuti rõhutas Solnik, et pagulasi ei tohiks käsitleda ühetaolise grupina. Pagulane on tavaline inimene ebatavalises olukorras, mis tähendab, et pagulaste hulgas on erineva tausta, võimete ja probleemidega inimesi nagu ülejäänud ühiskonnas. Ringvee märkis, et teise põlvkonna puhul võivad ootused olla juba oluliselt erinevad nende vanemate omadest, kuna Eestis üles kasvanud inimesed võrdlevad oma võimalusi kohalikega ja ootavad võrdseid võimalusi. Ta rõhutas ka, et väikeses ühiskonnas ei ole integratsioon ainult riigi või sisserändaja ülesanne, vaid selles osalevad ka kohalikud inimesed. Oluline roll on eesti keeles suhtlemisel, mis aitab sisserändajaid Eesti keeleruumi kaasata. Vseiov nõustus, et enda kultuuriruumi ei saa inimesi integreerida, kui anname selle kultuuriruumi ise ära.

Arutelu tõusid esile ka rändega kaasnevad majanduslikud huvid ning valeinfo. Ebaseadusliku rände puhul teenivad inimeste liikumise pealt kuritegelikud smugeldamisvõrgustikud, samas võib õpiränne pakkuda majanduslikku kasu kõrgkoolidele ning tööränne odavat tööjõudu ettevõtjatele. Seejuures võib jääda tähelepanuta, millistes tingimustes inimesed tegelikult elavad ja töötavad ning kas nad tunnevad oma õigusi. Lähteriikides võidakse inimestele levitada valeinfot töökohtade, sissetulekuvõimaluste ja muu kohta. Kaasiku hinnangul peaks rändepoliitika ühe osana levitama usaldusväärset infot samades kanalites ja kogukondades, kus smugeldajad valeinfot levitavad.

Arutelu lõpetuseks keskenduti Eesti järgmiste aastate prioriteetidele. Kaasiku sõnul keskendub Siseministeerium rändereformile, aga ka seaduslikule rändele ja ebaseadusliku rände tõkestamisele. Samuti on oluline suurendada ühiskonna teadlikkust, et sisserännet ei saa täielikult välistada, ning jagada tööandjatele infot riikide kohta, kust töötajaid värvata. Eesmärk on rände tark juhtimine.

Ringvee tõi esile vajaduse ajakohastada rännet ja integratsiooni puudutavat õigusruumi ning lähtuda sealjuures teiste Euroopa riikide kogemustest.

Solnik rõhutas vajadust arvestada, et rändekategoriate muutuvate piiridega ei pruugi kaduda inimeste haavatavus. Samuti tuleb läbi mõelda professionaalse kodanikuühiskonna roll rändekriisides ning rände julgeolekunarratiivis ei tohiks käsitleda inim- ja pagulasõigusi valikulistena.

Kokkuvõttes jäi arutelust kõlama, et muutuv rändemaastik nõuab Eestilt enam kui tugevat piiri ja valmisolekut võimalikuks rändesurveks. Sama olulised on toimiv integratsioon, ühiskondlik sidusus ning oskus rännet targalt juhtida.

